

Історичні, філософські, правові й організаційні проблеми фізичної культури

УДК 796.015:796.421:796.093

*Геннадій Буткевич,
Олександр Шевченко,
Володимир Яловик*

Альтернативні олімпійському руху змагання: робітничі Олімпіади та Спартакіади

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Постановка наукової проблеми та її значення. Сьогодні немає людини, зацікавленої спортом, яка б заперечувала перевагу Олімпійських ігор над іншими спортивними змаганнями. За своїми масштабами та значенням вони безальтернативні. Кожні чотири роки ці змагання приковують до себе увагу світової громадськості, й не тільки спортивного бомонду. Але на зорі історії не все так бездоганно складалося для Олімпіад світового масштабу. Цьому послужило декілька причин. Піднесення національної свідомості, боротьба за рівність між чоловіками й жінками та пробудження соціальної міжкласової боротьби породили змагання, які не поступалися, а іноді й перевершували Олімпійські ігри за своїми масштабом і видовищністю. Всесокольські зльоти, німецькі гімнастичні турніри (турнфести), жіночі світові ігри (перше змагання називалося жіночою Олімпіадою), єврейські спортивні ігри (Маккабіади), робочі Олімпіади та Спартакіади становили відчутну конкуренцію олімпійському руху. Чимало з цих змагань не приховували, що є альтернативою Олімпіад.

Таку позицію не приховували й дві робочі організації, котрі конкурували між собою: Люцернський спортивний інтернаціонал (ЛСІ) і Червоний спортивний інтернаціонал (ЧСІ із центром у Москві).

Завдання дослідження – дослідити історію розвитку альтернативних змагань у першій половині ХХ ст.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Ґрунтуючись на аналізі наукової літератури, дізнаємося, що в 1925 р. Люцернський спортивний інтернаціонал (ЛСІ) організує в Німеччині перші Олімпіади для робітників: зимову із 31 січня по 2 лютого (*Шайберхау-Різенгевюле* (рис. 1), сучасне польське місто Шклярська Поремба; з'їхалися представники чотирьох країн-учасниць (Чехословаччини, Австрії, Фінляндії й Німеччини) та літню (Франкфурт на Майні). Поскільки ЛСІ дотримувався політики відмови від революційної боротьби й збереження політичного нейтралітету, на Олімпіаду не допущені представники Червоного спортивного інтернаціоналу (ЧСІ).

Літні спортивні змагання пройшли у *Франкфурті на Майні* з 24 по 28 липня й зібрали 75 000 спортсменів із 14 країн та пройшли на високому рівні. Плакати (рис. 2; 3; 4), значки (рис. 5), віньєтки (рис. 6) і поштові картки (рис. 7) залишили яскраву згадку про ці події. Не обійшлося й без світового рекорду, встановленого німецькою жіночою командою в естафеті 4 по 100 м. Також у німецькій команді варто виділити першу перемогу такого рівня 21-річного Вернера Зеленбіндера, згодом відомого борця греко-римського стилю й антифашиста, який перемагав у багатьох змаганнях (у тому числі на Спартакіаді 1928 р., та шість разів – на чемпіонатах Німеччини). У 1963 р. в НДР вийшла марка; присвячена цьому видатному спортсменові (рис. 7). Цей захід зробив відлік міжнародному альтернативному спорту робітників на противагу «буржуазному» спорту [3; 4].

Рис. 1

Рис. 2

Рис. 3

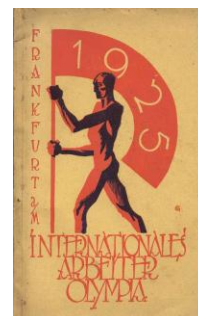

Рис. 4

Рис. 5

Рис. 6

Рис. 7

1928 рік. 17–19 лютого Осло (Норвегія) прийняло I зимову робочу Спартакіаду. Поруч із зимовими видами спорту: ковзанами, лижами, хокеєм із м'ячем, – були й літні, такі як боротьба, бокс. Великий успіх чекав Країну Рад у ковзанярському спорті. На 5000 і 10 000 м кращим був Яків Мельников. На дистанції 10 000 м Яків показав результат 17.38,8. Починаючи з 1922 р., ні на одному чемпіонаті світу та Європи жоден спортсмен не долав дистанцію швидше від Мельникова. Кращий час дня в Швеції показав Баллангруд (18.02,7).

Успішно виступили в цьому змаганні й інші радянські ковзанярі (П. Іпполітов, Г. Кушин, В. Калінін. Та якщо від ковзанярів цього очікували, то в лижних гонках сталася сенсація, тому що серед призерів опинилися радянські спортсмени, яких не вважали фаворитами перегонів. І якщо на дистанції 30 км Дмитро Васильєв прийшов другим за фіном Віхеріалехто, посоромивши багатьох скандинавів, то гонка на 17 км була сприйнята, як чудо, оскільки перші два місця зайняли Васильєв й Аркадій Додонов. Такого результату скандинавські лижники ніяк не очікували на своїй звичній трасі. Н. Сусєва вийшла переможцем у гонці на дистанції 8 км. На цих зимових змаганнях у складі радянської команди відмінно виступили динамівці: фігурист Ю. Зельдовіч, боксери К. Градополов, В. Езеров, А. Павлов, С. Целовальник. У боксерських поєдинках відзначилися й господарі Спартакіади. У трьох категоріях Ейнар і Кааре Ларсени та Рольф Карлсен не мали собі рівних. Збірна країни з хокею з м'ячем здобула низку перемог над збірними командами Швеції (6:1) і Скандинавії (4:1), складеної з кращих гравців Швеції й Норвегії та перемогла. Відомий спартаківець Микола Петрович Старостін теж відзначився. У складі цієї збірної він завоював золото Спартакіади. У цьому ж році Старостін став переможцем і у футбольному турнірі на літній Спартакіаді в Москві. У Норвегії в змаганнях узяли участь 69 провідних спортсменів робочих СРСР. Це був один із перших міжнародних стартів радянських спортсменів на полях гостинної Норвегії. Цікавий факт, що саме збірна Норвегії в лютому 1928 р. стала переможцем других зимових Олімпійських ігор у Сент-Моріц (Швейцарії). У неофіційному медальному заліку вона завоювала 15 медалей, із яких шість – золоті, чотири – срібні, п'ять – бронзові. 12–25 червня відповідно Червоного спортивного інтернаціоналу на Олімпіаду в Амстердамі стало проведення Спартакіади в Москві (почалася в день закриття Ігор у Нідерландах) [4], у якій брало участь 7125 спортсменів, зокрема 612 зарубіжних робітників-спортсменів із 13 держав (36 національностей). Протистояння було не тільки між робітничим класом і буржуазією, а й між двома організаціями, які представляли робітників: Люцернським і Червоним інтернаціоналами. Так, за участь у Спартакіаді відомий фінський боксер Юр'є Пааккі та інші фінські спортсмени були виключені з Фінського робітничого спортивного союзу. Подібна доля спіткала й деяких спортсменів інших держав, які виявили бажання відвідати Москву. Програма містила змагання з 21-го виду спорту. Оновлено 83 рекорди країни. Героями Спартакіади й усієї Країни Рад стали далекосхідний спортсмен Т. Корнієнко, який пробіг

стометрівку за 10,8 (для порівняння цікаво зауважити, що це золотий результат героя Амстердама, канадця Персі Уїльямса) і москвичка Марія Шаманова, яка здобула п'ять перемог у змаганнях із легкої атлетики серед жінок. Якщо ці імена стали відомі саме на цьому змаганні, то ім'я легендарного спортсмена Паніна-Коломенкіна (рис. 10), олімпійського чемпіона 1908 р., призера чемпіонату світу й чемпіонатів Європи, 5-кратного чемпіона Росії (1901–1903, 1905, 1907 рр.) із фігурного катання на ковзанах, було окрасою цього свята пролетарського суспільства. Мало хто знає, що цей універсальний спортсмен був 12-кратним чемпіоном Росії зі стрільби з пістолета (1906–1917 рр.) та 11-разовим чемпіоном Росії зі стрільби з бойового револьвера (1907–1917 рр.). Саме в змаганні зі стрільби він і став переможцем Спартакіади. Хоч результати поступалися іграм в Амстердамі, але для багатьох ці змагання були єдиною альтернативою змаганням «синків буржуазії, котрі вироджуються» [2; 3].

Рис. 8

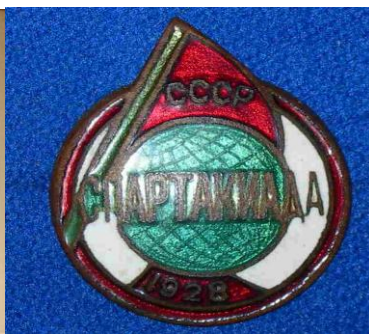

Рис. 9

Рис. 10

У 1931 р. в австрійському місті Мюрзюшлаг (Mürzzuschlag) із 5 по 8 лютого пройшли II Олімпійські ігри для робітників-спортсменів під егідою САСІ (Соціалістичний робітничий спортивний інтернаціонал). Представлено 19 дисциплін у шести видах спорту та понад 1000 учасників із семи країн. Глядацький інтерес викликав хокейний турнір першої робочої Олімпіади. Трибуни стадіону не були порожніми. Чемпіоном стала австрійська збірна, перегравши німців із рахунком 4:0 (8000 глядачів) – і збірну Латвії, яка закінчила турнір другою, – 3:2 (5000 глядачів). Найменше глядачів зібрав матч Латвія–Німеччина – 3:1 (3500 глядачів). Для порівняння наведемо статистику відвідуваності трьох ігор Олімпіади 1936 р. в Гарміш-Партенкірхіне (Німеччина). Матч «Групи А» Австрія–Польща (2:1) зібрав 4000 глядачів. У «Групі Б» у присутності 10 000 глядачів збірна Німеччини поступилася американцям (0:1). І, нарешті, матч фінальної групи Олімпійських чемпіонів 1932 р. канадців проти сильної збірної Чехословаччини (7:0) відвідало 6000 любителів цієї гри. Не менше глядачів побувало й на інших змаганнях робітників-спортсменів.

Із 19 по 26 липня Відень приймав II Олімпіаду (САСІ; до 1929 р. ця організація називалася ЛСІ), на яку з'їхалося 10 тис. спортсменів. Названа спортивна подія була приурочена до відкриття з'їзду II Інтернаціоналу, чим продемонстровано єдність із ним. Тоді випустили чимало рекламної продукції: листівки, значки (рис. 12, 13), плакати (рис. 11, 14, 15). Представники ЧСІ знову не брали участі. У липні Червоний спортивний інтернаціонал планував провести в Берліні Світову спартакіаду для робітників-спортсменів. У СРСР для цієї мети навіть віддруковано віньетки (рис. 19). Також зроблено значки (рис. 18) і надруковано плакати, у тому числі й у Радянському Союзі (рис. 17). Чимало змагань у різних країнах організатори розглядали як відбірні до названої Спартакіади, але захід так і не відбувся через заборону [5; 7; 8].

Рис. 11

Рис. 12

Рис. 13

Рис. 14

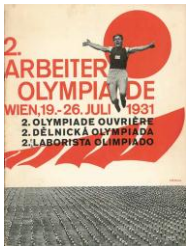

Рис.15

Рис. 16

Рис. 17

Рис. 18

Рис. 19

Коли в 1931 р. на засіданні Міжнародного олімпійського комітету вирішувалося питання, де проводити Олімпійські ігри 1936 р., то кандидатура Барселони була найкращою в багатьох аспектах. Оскільки в Барселоні проходила Всесвітня виставка 1929 р., то там побудовано всілякі павільйони, великий стадіон, реставровано й відкрито безліч готелів. Була можливість прийняти доволі багато спортсменів і туристів, забезпечити їх усім необхідним. Однак події політичного характеру схилили терези на користь Берліна. В Іспанії упав монархічний лад, її оголосили республікою. Нестабільне й напружене становище в цій країні змусило Комітет переглянути свої симпатії щодо Барселони. На момент прийняття рішення в Німеччині існувала демократія, політична обстановка відзначалася стабільністю, що й вирішило долю питання стосовно проведення ігор. У 1933 р. в Німеччині до влади прийшли нацисти. У спортивному середовищі розгорілася полеміка про доцільність проведення змагань у державі з настільки яскраво вираженою расистською політикою. У багатьох країнах заговорили про бойкот Берліна. В Іспанії на виборах переміг Народний фронт (коаліція партій лівого спрямування). Сформований уряд відмовився брати участь у берлінській Олімпіаді. Так народилася ідея проведення альтернативних змагань у Барселоні. Народна Олімпіада – таку гучну назву отримали ці змагання. Їх призначили на 19–26 липня 1936 р. У підсумку з'їхалося 6 тис. спортсменів із 22 країн-учасниць (для порівняння: Берлін прийняв 4 тис. із 49 країн). Найбільша делегація прибула із Франції (1500 учасників). Незважаючи на те, що захід готували поспіхом, Барселону відвідали 20 тис. туристів. Альтернативне змагання прикувало до себе багато поглядів незадоволених расистськими гаслами Берліна, тому організатори офіційної Олімпіади переглянули свої думки щодо «неповноцінних» спортсменів. Принаймні гасла подібного характеру зникли з вулиць Берліна. Це й нестабільна політична обстановка в Іспанії переконали деякі делегації віддати перевагу Берліну. 17 липня, за два дні до початку змагань, частина армії під керівництвом генерала Франко підняла заколот. 19 липня повстання проти республіканського уряду досягло Барселони, гарнізон розташовувався в столиці й підтримав бунтівного генерала. Бої охопили велику частину міста, змусивши більшу частину туристів і спортсменів залишити країну. Понад 200 спортсменів приєдналося до республіканських підрозділів і народної міліції. Змагання закінчилися, не розпочавшись. У пам'яті людей народна Олімпіада залишилася з тієї рекламної продукції, яка висвітлювала захід. Плакати (рис. 20; 21), значки (рис. 22), віньетки (рис. 23) й сьогодні не дають забути про нездійснені мрії тих, хто бачив у цьому спортивному змаганні альтернативу расизму [6; 9].

Рис. 20

Рис. 21

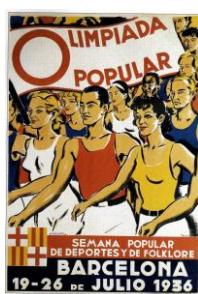

Рис. 22

Рис. 23

18–21 лютого 1937 р. в чехословацькому місті *Янске Лазне* (німецька назва – *Йоганнісбад* (*Johannisbad*)) відбулися треті та, як потім з'ясувалося, останні зимові Олімпійські ігри для робітників-спортсменів під егідою САСІ (нагадаємо – Соціалістичний робітничий спортивний інтернаціонал). Сім країн – Чехословаччина, Данія, Фінляндія, Франція, Угорщина, Польща та Швейцарія – надіслали своїх спортсменів для участі в цих змаганнях. До цих змагань випустили плакат та поштову картку із зображенням країн-учасниць (рис. 24).

Улітку, **25 липня – 1 серпня 1937 р.**, відбулася подія, на яку багато хто чекав більше десятиліття: у бельгійському місті *Антверпен* пройшла єдина Олімпіада для робітників, у якій брали участь спортсмени обох спортивних інтернаціоналів: Червоного (ЧСІ) і Соціалістичного (колишній Люцернський). Спортсмени з 15 країн змагалися у 18 видах спорту. У зв'язку з напруженою політичною ситуацією не змогли приїхати німецькі, австрійські та італійські спортсмени. Утім, ця подія стала вагомим кроком уперед не тільки для об'єднання Інтернаціоналу, але й для визначення найсильніших в об'єднаних спортивних змаганнях. Виграли її спортсмени Країни Рад, представники якої вперше могли показати свої результати на такому представницькому рівні. У Радянському Союзі жили свої спортивні герої, але вони не часто потрапляли на міжнародну арену. А тепер у багатьох атлетів з'явилася така можливість [1]. Чемпіон Антверпенської Олімпіади 1937 р. Семен Бойченко в запливі на 100 м брасом випередив найближчого суперника майже на півхвилини, потім побив світовий рекорд, який два роки належав американцеві Джиммі Гігінсу (1.10,0). Спроба вдалася: досягнення заокеанського аса Бойченко перевершив на 2,1 с.

Тим часом радянські спортсмени показали ще немало видатних результатів на Олімпіаді. У командній першості зі спортивної гімнастики чоловіча та жіноча збірні завоювали «золото», а Микола Сірий став абсолютним переможцем Олімпійських ігор серед чоловіків, випередивши чемпіонів Берлінської олімпіади 1936 р. Серед жінок абсолютною переможницею стала радянська гімнастка Марія Тишко. Чудово виступили й усі чотири представники радянського боксу: Євген Огуренков, Леван Темурян, Віктор Михайлов та Микола Корольов. До своїх звань чемпіонів СРСР вони додали лаври переможців III Олімпіади серед робітників, перемігши у всіх тринадцяти поєдинках. Здолавши команди робітників Данії (8:0), Франції (7:1), Каталонії (Іспанія) 2:1 та у фіналі в присутності 25 000 глядачів команду Робітничого союзу Норвегії (2:0), московський «Спартак» став чемпіоном Олімпіади з футболу. У змаганні важкоатлетів радянські спортсмени з тріумфом завоювали командну першість, вигравши у всіх вагових категоріях. Яків Куценко ривком підняв двома руками 120 кг, ривком однією рукою – 95 кг, штовхнув двома руками – 155 кг та однією рукою – 110 кг. Чемпіонами також стали штангісти Микола Шатов, Мойсей Касьяник і Костянтин Назаров. Упевнено виступив киянин Георгій Попов. Він перевищив світові рекорди американця Тоні Терлаццо. У легкоатлетичних змаганнях так само радянські спортсмени не залишилися без нагород. Микола Озолін переміг у стрибках із жердиною, а Серафим Знаменський – у забігу на 5000 м. Успішно виступила й героїня московської Спартакіади 1928 р. Марія Шаманова. Пам'ять про ці змагання відобразилася в постері (рис. 25) й значку (рис. 26) для учасників і гостей. Це була третя й остання робітнича Олімпіада. Ураховуючи все це, ми тільки можемо гадати, як би сьогодні виглядали списки переможців об'єднаних світових змагань. Лише з 1952 р. (після вступу Радянського Союзу до Олімпійського руху й повернення в спортивну родину країн, які розв'язали Другу світову війну) Олімпійські ігри стали повноцінними

(відносно) визначниками найсильніших спортсменів планети Земля [3; 4].

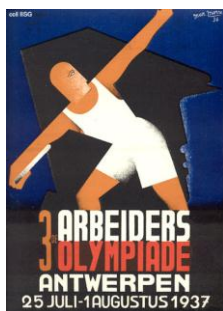

Рис. 24

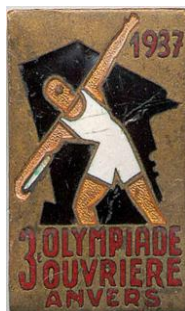

Рис. 25

Рис. 26

Висновки. У процесі дослідження встановлено, що, починаючи з 1925 р., Люцернський спортивний інтернаціонал (ЛІСІ) організовує в Німеччині перші Олімпіади для робітників. Альтернативні робітничі Олімпіади проводили з 1925 до 1937 р. Робітничі олімпіади складались із зимових і літніх змагань. У них змагання брали участь робітники багатьох країн, а кількість учасників перевищували кількість спортсменів, які брали участь в Олімпійських іграх.

Перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз дає підставу визначити напрями подальших перспективних наукових досліджень, пов'язаних із місцем і значенням спорту в системі освіти й виховання підростаючого покоління.

Джерела та література

1. Горбунов В. Удивительный мир спорта. Легендарные имена / В. Горбунов, В. Репина // Спорт в школе. – 2007. – № 19 (422) – С. 19–22.
2. Полежаев Д. Двічі заслужений / Д. Полежаев // Кримський телеграф. – 2011. – № 140. – С 22–25.
3. Энциклопедический словарь по физической культуре и спорту / гл. ред. Г. И. Кукушкин. – Т. 1. – М. : Физкультура и спорт, 1961. – 380 с.
4. Энциклопедический словарь по физической культуре и спорту / гл. ред. Г. И. Кукушкин – Т. 2. – М. : Физкультура и спорт, 1962 – 388 с.
5. [Elektronik resourse]. – Mode of access : [http:// www.: RegiowikiAT](http://www.:RegiowikiAT) «Arbeiter-Winterolympiade Müzzuschlag 1931 im Eishockey»
6. [Elektronik resourse]. – Mode of access : [http:// www. Wikipedia. Olympische Winterspiele 1936/Eishockey](http://www.Wikipedia.OlympischeWinterspiele1936/Eishockey)
7. [Elektronik resourse]. – Mode of access : [http:// www. Väinö Koivula:](http://www.VainoKoivula:) «TUL Vuosikirja 1931» (Finnish Workers' Sports Federation Yearbook 1931).
8. [Elektronik resourse]. – Mode of access : [http:// www.: Chroniknet](http://www.Chroniknet) – «1931»
9. [Elektronik resourse]. – Mode of access : [http:// www. Cult-turist.ru](http://www.Cult-turist.ru) Народная Олимпиада в Барселоне

Анотації

Інтенсивному розвитку спорту в першій половині ХХ ст. сприяла гостра конкуренція між спортивними організаціями, діяльністю яких опікувалися держави. Велику конкуренцію олімпійському руху склали численні спортивні організації, які належали до робітничого спортивного руху. Спортивні організації перебували під впливом комуністичних партій. Деякі держави виключали революційно налаштованих спортсменів із лав учасників Олімпійських ігор. Так створено робітничі спортивні союзи для участі в альтернативних змаганнях. Завдання дослідження – вивчити історію розвитку альтернативних змагань у першій половині ХХ ст. У статті висвітлено організацію спортивних ігор, які проводились альтернативно щодо Олімпійських ігор. Спортсмени робітничих організацій мали змогу брати участь у змаганнях такого виду. Змагання організовано Люцернським та Червоним спортивними інтернаціоналами. Спортивні інтернаціонали організували зимові й літні Олімпіади для робітників із 1925 р. до 1937 р. У них брали участь робітники багатьох країн і кількість учасників перевищувала чисельність спортсменів, які виступали на Олімпійських іграх. Крім того, результати змагань учасників робітничих Олімпіад іноді були вищими за результати олімпійських чемпіонів і призерів.

Ключові слова: *альтернативні ігри, робітничі спортивні інтернаціонали, робітничі олімпіади, робітничі Спартакіади, спортивні змагання, робітники-спортсмени, міжнародні організації, зимові й літні альтернативні змагання.*

Геннадий Буткевич, Александр Шевченко, Владимир Яловик. *Альтернативные олимпийскому движению соревнования: рабочие Олимпиады и Спартакиады.* *Інтенсивному розвитку спорту в першій половині ХХ в. способствовала острая конкуренция между спортивными организациями, деятельность которых опекали государства. Большую конкуренцию в олимпийском движении составляли многочисленные спортивные организации, относящиеся к рабочему спортивному движению. Они находились под влиянием коммунистических партий. Некоторые государства исключали революционно настроенных спортсменов из состава участников Олимпийских игр. Таким образом созданы рабочие спортивные союзы для участия в альтернативных соревнованиях. Задача исследования – проследить историю развития альтернативных соревнований первой половины ХХ в. В статье освещается организация спортивных игр, проводимых альтернативно Олимпийским играм. Спортсмены рабочих организаций имели возможность принимать участие в соревнованиях такого вида. Соревнования организованы Люцернским и Красным спортивными интернационалами. Спортивные интернационалы организовывали зимние и летние Олимпиады для рабочих с 1925 г. по 1937 г. В них принимали участие рабочие многих стран и количество участников превышало количество спортсменов, которые выступали на Олимпийских играх. Кроме того, результаты соревнований участников рабочих Олимпиад иногда были выше, чем результаты олимпийских чемпионов и призеров.*

Ключевые слова: *альтернативные игры, рабочие спортивные интернационалы, рабочие Олимпиады, рабочие Спартакиады, спортивные соревнования, рабочие-спортсмены, международные организации, зимние и летние альтернативные соревнования.*

Hennadiy Butkevych, Oleksandr Shevchenko, Volodymyr Yalovyk. Alternative to Olympic Movement Competitions: Working Olympiads and Sports Festivals. Severe competition between sports organizations, activity of which was controlled by the country favoured the development of sport in the first half of the 20th century. Huge competition in the Olympic movement make up numerous sports organizations that apply to working sports movement. Sports organizations were under the influence of communist parties. Some countries eliminated revolutionary tuned sportsmen from the composition of Olympic Games participants. Thus working sports unions for participation in alternative competitions were established. The task of the research is to study the history of alternative competitions of the first part of the 20th century. The article covers the organization of conducting of sports games that wear conducted alternatively to the Olympic Games. Sportsmen of working organizations had possibilities to take part in competitions of this kind. Competitions were organized by Lucerne and Red sports International. Sports internationalists have organized Winter and Summer Olympiads for the workers during the years 1925–1937. In this competitions workers of many countries participated, and number of participants was higher than the number of participants of the Olympic Games. Besides, the results of competitions of working Olympiads were sometimes higher than the results of champions and prize winners.

Key words: alternative games, working sports internationalists, working Olympiads, working Sports Festivals, sports competitions, working sportsmen, international organizations, winter and summer alternative competitions.